

แบบประเมินบทความ/งานวิจัย สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา

ชื่อบทความ (ภาษาไทย) : การจัดการเรียนการสอนโครงการนาฏศิลป์เพื่อชุมชน

(ภาษาอังกฤษ) : Teaching Management for "Thai Dance and Theatre for Community" Project

หัวข้อการพิจารณา

หัวข้อ	คะแนนประเมิน					ข้อแก้ไข/ข้อเสนอแนะ
	1	2	3	4	5	
1. บทคัดย่อ				✓		// แก้ไขภาษา คำผิดคำผิดจาก yoot, เป็น สิวหล, พูรกา
2. Abstract				✓		// แก้ไขภาษา/พิมพ์ผิดผิด
3. บทนำ			✓			// ตรวจพิพจน์ที่ตรงลือตรงในอีกทกว่าให้
4. วัตถุประสงค์การวิจัย/การศึกษา				✓		ด.
5. วิธีการวิจัย/วิธีการศึกษา				✓		ด. ข้อ 2 // ท. ม. 1 ท. 2 ท. 3 ท. 4 ท. 5 ท. 6 ท. 7 ท. 8 ท. 9 ท. 10 ท. 11 ท. 12 ท. 13 ท. 14 ท. 15 ท. 16 ท. 17 ท. 18 ท. 19 ท. 20 ท. 21 ท. 22 ท. 23 ท. 24 ท. 25 ท. 26 ท. 27 ท. 28 ท. 29 ท. 30 ท. 31 ท. 32 ท. 33 ท. 34 ท. 35 ท. 36 ท. 37 ท. 38 ท. 39 ท. 40 ท. 41 ท. 42 ท. 43 ท. 44 ท. 45 ท. 46 ท. 47 ท. 48 ท. 49 ท. 50 ท. 51 ท. 52 ท. 53 ท. 54 ท. 55 ท. 56 ท. 57 ท. 58 ท. 59 ท. 60 ท. 61 ท. 62 ท. 63 ท. 64 ท. 65 ท. 66 ท. 67 ท. 68 ท. 69 ท. 70 ท. 71 ท. 72 ท. 73 ท. 74 ท. 75 ท. 76 ท. 77 ท. 78 ท. 79 ท. 80 ท. 81 ท. 82 ท. 83 ท. 84 ท. 85 ท. 86 ท. 87 ท. 88 ท. 89 ท. 90 ท. 91 ท. 92 ท. 93 ท. 94 ท. 95 ท. 96 ท. 97 ท. 98 ท. 99 ท. 100
6. ผลการวิจัย/ผลการศึกษา				✓		ด.
7. สรุปผลการวิจัย/สรุปผลการศึกษา				✓		ด.
8. อภิปรายผล/ข้อเสนอแนะ			✓			// ไม่ดี 2 // ไม่สอดคล้องกับ // ไม่ตรงตามข้อ 1
9. เอกสารอ้างอิง			✓			// ขาดเอกสารอ้างอิง
10. ความใหม่และคุณค่าทางวิชาการ				✓		ด.

(อาจมีเอกสารแนบหรือข้อเสนอแนะเพิ่มเติม - ถ้ามี)

การจัดการเรียนการสอนโครงการนาฏศิลป์เพื่อชุมชน: ปรพ ๗๓๓

ลาภยพ

วุฒิชัย คำทวี ศิลปกรรมศาสตร์ email: whutthichai.kh@ssru.ac.th

มนิศา วคินารมณ ศิลปกรรมศาสตร์ email: manissa.va@ssru.ac.th

ศากุล เมืองสาคร ศิลปกรรมศาสตร์ email: sakul.mu@ssru.ac.th

ผกามาศ จิราจรรักษ์ ศิลปกรรมศาสตร์ email: phakamas.ji@ssru.ac.th

รติพัทธ์ ศิริพงษ์ ศิลปกรรมศาสตร์ email: ratiphath.si@ssru.ac.th

มนัญญา เพชรูจี ศิลปกรรมศาสตร์ email: mananshaya.ph.@ssru.ac.th

บทคัดย่อ

บทความเรื่อง “การจัดการเรียนการสอนโครงการนาฏศิลป์เพื่อชุมชน” ฉบับนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการจัดการเรียนการสอนของโครงการนาฏศิลป์เพื่อชุมชน คณะผู้วิจัยได้ทำการศึกษาค้นคว้าข้อมูลจากเอกสารของโครงการ การสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ บุคลากรที่เกี่ยวข้อง และ ผู้เข้าอบรม การสังเกตการณ์การเรียนการสอน การประเมินผล การจัดการแสดง และการบริหารจัดการโครงการ คณะผู้วิจัยนำข้อมูลมาจัดเรียงให้เป็นหมวดหมู่โดยพิจารณาความสอดคล้องตามวัตถุประสงค์ นำเสนอข้อมูลด้วยการพรรณนาวิเคราะห์

ผลของการวิจัยพบว่า มีผู้เข้าอบรมต่อหนึ่งรุ่นประมาณ 40 คน ช่วงอายุตั้งแต่ 7 ปีจนถึงวัยเกษียณ พื้นฐานทักษะของผู้เข้าอบรมมีหลายระดับตั้งแต่ไม่มีพื้นฐานเลยจนถึงเกณฑ์ดี ความต้องการของผู้เข้าอบรมปรากฏ 4 ประเด็นหลัก 1.ต้องการมีทักษะพื้นฐานทางด้านนาฏศิลป์ไทย 2.เสริมสร้างทักษะเพื่อศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้น 3.นำสิ่งที่ได้จากการอบรมไปต่อยอดในสายอาชีพ 4.เพื่อดูแลและเสริมสร้างสุขภาพ ด้วยเหตุนี้คณะผู้วิจัยและโครงการจึงร่วมกันหาวิธีการจัดการเรียนการสอน โดยแบ่งผู้เข้าอบรมออกเป็น 3 ระดับ ได้แก่ ขั้นต้น ขั้นกลาง และ ขั้นสูง โดยพิจารณาจากข้อจำกัด และความต้องการของผู้อบรมที่ได้จากการสอบถามและการทดสอบก่อนเข้าอบรม การอบรมใช้เวลา 3 ชั่วโมงต่อ 1 ครั้ง แบ่งเป็นในชั่วโมงแรกจะให้ผู้อบรมร่วมกันทั้งหมดโดยแบ่งเป็นฝ่ายตัวพระ และ ฝ่ายตัวนาง ฝึกปฏิบัติทักษะเบื้องต้นร่วมกัน เพื่อเป็นการสร้างพื้นฐานแก่ผู้ที่ไม่มีความรู้พื้นฐาน และเพื่อเป็นการเสริมทักษะแก่ผู้ที่มีทักษะอยู่แล้วให้มีความเข้าใจและปฏิบัติท่าทำได้ อย่างถูกต้องสวยงาม จากนั้นใน 2 ชั่วโมงหลัง แบ่งผู้เข้าอบรมไปตามระดับขั้นของตนเพื่อฝึกปฏิบัติชุดการแสดงที่เหมาะสมกับทักษะของตน เมื่อสิ้นสุดโครงการมีการวัดผลสัมฤทธิ์ของการอบรมด้วยการแสดงจริงบนเวทีในฐานะศิลปินอย่างเต็มรูปแบบ โดยคัดเลือกตามความเหมาะสมของผู้อบรมกับชุดการแสดงที่ได้อบรมจากการสังเกตการณ์ของอาจารย์ผู้สอนตลอดการอบรมเพื่อการประเมินผลเป็นผ่านและได้รับวุฒิบัตรตามวัตถุประสงค์ของโครงการฯ โครงการนาฏศิลป์เพื่อชุมชนมีวิธีการจัดการเรียนการสอนที่เป็นระบบ ผ่านการวางแผน กระบวนการทำงาน การกำหนดเนื้อหา ตลอดจนการออกแบบกิจกรรมการเรียนการสอน ตามหลักการและวัตถุประสงค์ของโครงการฯ โดยคำนึงจากข้อจำกัดและความต้องการของผู้เข้าอบรมเป็นสำคัญ นอกจากนี้ยังมีการบูรณาการกับการเรียนการสอนของหลักสูตรศิลปกรรมศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาศิลปะการแสดง (นาฏศิลป์ไทย) ซึ่งเป็นการเผยแพร่องค์ความรู้ การเสริมสร้างประสบการณ์วิชาชีพแก่นักศึกษา รวมทั้งเป็นการบริการวิชาการแก่สังคมโครงการหนึ่งที่สามารถทำประโยชน์ในด้านการสืบสานศิลปะวัฒนธรรมได้อีกด้วย

คำสำคัญ: การจัดการ , โครงการนาฏศิลป์เพื่อชุมชน

ปรพ ๗๓๓, ปรพ ๗๓๓, ปรพ ๗๓๓

Teaching Management for “Thai Dance and Theatre for Community” Project

Whutthichai Khathawi Fine and Applied Arts Faculty, email: whutthichai.kh@ssru.ac.th

Manissa Vasinarom Fine and Applied Arts Faculty, email: manissa.va@ssru.ac.th

Sakul Muengsakorn Fine and Applied Arts Faculty, email: sakul.mu@ssru.ac.th

Phakamas Jirajarupat Fine and Applied Arts Faculty, email: phakamas.ji@ssru.ac.th

Ratiphath Siripong Fine and Applied Arts Faculty, email: ratiphath.si@ssru.ac.th

Mananshaya Phetruchee Fine and Applied Arts Faculty, email: mananshaya.ph@ssru.ac.th

Abstract

This article aims to study teaching management for “Thai Dance and Theatre for Community” Project by studying documents, experts, personnel's, and participants' interview; observation; assessment; performance; and management information. Data is categorized objectively and presented by descriptive analysis.

Study revealed that, one class consists of 40 participants ranged from 7-years old to retirement age with beginner to intermediate skill level. Participants have 4 expectations: 1. To acquire basic dancing skills, 2. To enhance dancing skills for higher education, 3. To develop dancing skills into profession, and 4. To improve health. Teaching method is developed by these expectations. First, participants' skills are divided into 3 levels: beginner, intermediate, and advanced, considering participants' limitations and needs obtained from inquiries and pre-training test. Training takes 3 hours per period. In the first hour, participants are divided into *Phra* (male character) and *Nang* (female character). Then they will practice together to build a foundation for those new to dancing, and to enhance skills for those already possess some skills. In the latter 2 hours, participants are grouped by skills to practice performance appropriated for their level. At the end of the project, achievement is measured by real performance as full-fledged Thai dance artists. Performers are selected based on roles' suitability and the trained performance under instructors' observation. Successful performance is evaluated as 'pass' and they receive a certificate as stated in project's objectives. This systematic method is organized by careful planning, content design, and activities creation based on project's principles and objectives, considering participants' limitations and needs. It is also integrated with the curriculum of Bachelor of Fine and Applied Arts in Performing Arts Program (Thai Classical Dance), which encourages knowledge's dissemination, enhances students' professional experience, and serves as an academic service to society which benefits the succession and preservation of art and culture.

Keywords: Project Management, Thai Dance and Theatre for Community

phakamas
manissa
Sakul Muengsakorn

บทนำ

นาฏศิลป์ไทยเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่สืบทอดต่อกันมาตั้งแต่อดีต ซึ่งอยู่ในวิถีชีวิต ความเชื่อ ศาสนา พิธีกรรมต่างๆ ของคนในชาติ หลอมรวมและมีวิวัฒนาการผ่านกาลเวลามาจากรุ่นสู่รุ่น พัฒนาจนเป็นแบบแผนที่มีเอกลักษณ์โดดเด่นสะท้อนความเป็นชาติไทยในปัจจุบัน และมีการส่งต่อวัฒนธรรมไปยังเยาวชนจากรุ่นสู่รุ่นอย่างต่อเนื่อง ปัจจุบันจะเห็นได้ว่านาฏศิลป์ไทยถูกบรรจุอยู่ในหลักสูตรการศึกษาของไทยทุกระดับคือ ระดับการศึกษาภาคบังคับที่มุ่งเน้นสร้างความรู้ความเข้าใจพื้นฐานเพื่อให้เยาวชนได้เห็นถึงความสำคัญ ระดับอุดมศึกษามุ่งเน้นสร้างความรู้ความสามารถในสายวิชาชีพ และระดับบัณฑิตศึกษาที่มุ่งเน้นการวิจัยเพื่อการพัฒนาและต่อยอด นอกจากนี้ยังมีการศึกษาตามอัธยาศัยซึ่งเน้นไปตามความสนใจและความต้องการของแต่ละบุคคล

สาขาวิชาศิลปะการแสดง (นาฏศิลป์ไทย) มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา เป็นองค์กรทางการศึกษาที่มีหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอนที่มุ่งผลิตบัณฑิตให้มีคุณภาพตามมาตรฐานวิชาชีพ ทั้งยังมีหน้าที่อนุรักษ์ สร้างสรรค์ ทำนุบำรุง และเผยแพร่งานนาฏศิลป์ไทยโดยผ่านการจัดโครงการต่างๆ ของสาขาวิชาฯ เพื่อเป็นการบริการวิชาการแก่สังคมและทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม ซึ่งเป็นหนึ่งในภาระงานของบุคลากรมหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา

โครงการนาฏศิลป์เพื่อชุมชนเป็นโครงการหนึ่งที่จัดขึ้นโดยสาขาวิชาศิลปะการแสดง(นาฏศิลป์ไทย) เพื่อให้การอบรมทักษะทางด้านนาฏศิลป์ไทยแก่บุคคลทั่วไปที่มีความสนใจ ไม่จำกัดอายุ เพศ พื้นฐานความรู้ ความสามารถ และ พื้นฐานทักษะที่เคยมีมาก่อน จึงทำให้โครงการนาฏศิลป์เพื่อชุมชนมีผู้สนใจเข้าร่วมอบรมที่หลากหลายด้วยปัจจัยพื้นฐาน ความต้องการ และข้อจำกัดที่ต่างกันดังกล่าว ด้วยเหตุนี้ทางโครงการฯ จำเป็นต้องมีวิธีการจัดการ เพื่อการบรรลุวัตถุประสงค์ของโครงการและตอบสนองความต้องการของผู้เข้าร่วมอบรมได้อย่างครบถ้วนที่สุด

จากที่กล่าวมาข้างต้น ประกอบกับสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงทางสังคม และเศรษฐกิจ ทำให้โครงการบริการชุมชนทางด้านนาฏศิลป์ไทยหลายแห่งจำเป็นต้องปิดตัวลง แต่โครงการนาฏศิลป์เพื่อชุมชนของสาขาวิชาศิลปะการแสดง (นาฏศิลป์ไทย) มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา ยังสามารถดำเนินโครงการได้อย่างต่อเนื่อง และเป็นไปตามวัตถุประสงค์ของโครงการ ทำให้คณะผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษา “การจัดการเรียนการสอนโครงการนาฏศิลป์เพื่อชุมชน” เพื่อเผยแพร่ให้เกิดประโยชน์แก่วงวิชาการทั้งด้านการจัดการเรียนการสอนและสืบสานวัฒนธรรมของชาติไทย

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาการจัดการเรียนสอนโครงการนาฏศิลป์เพื่อชุมชน

ระเบียบวิธีวิจัย

1. การรวบรวมข้อมูล

1.1 การศึกษาเอกสาร คณะผู้วิจัยได้ทำการศึกษาค้นคว้าข้อมูลจากเอกสารต่างๆที่เกี่ยวข้องกับโครงการโครงการนาฏศิลป์เพื่อชุมชน แนวคิด หลักการ กระบวนการ และ วิธีการจัดการเรียนการสอนของศาสตร์ทางด้านนาฏศิลป์ไทย

1.2 การสัมภาษณ์ และ การสังเกตการณ์ คณะผู้วิจัยคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลหลักจากผู้ทรงคุณวุฒิจาก 2 กลุ่มคือ

- กลุ่มผู้เข้าอบรม (ผู้เรียน) แบ่งเป็นผู้เข้าอบรมและผู้ปกครองในกรณีที่ผู้อบรมเป็นเด็ก
- กลุ่มอาจารย์ผู้สอน แบ่งเป็นอาจารย์ผู้สอนหลักและผู้ช่วยสอน

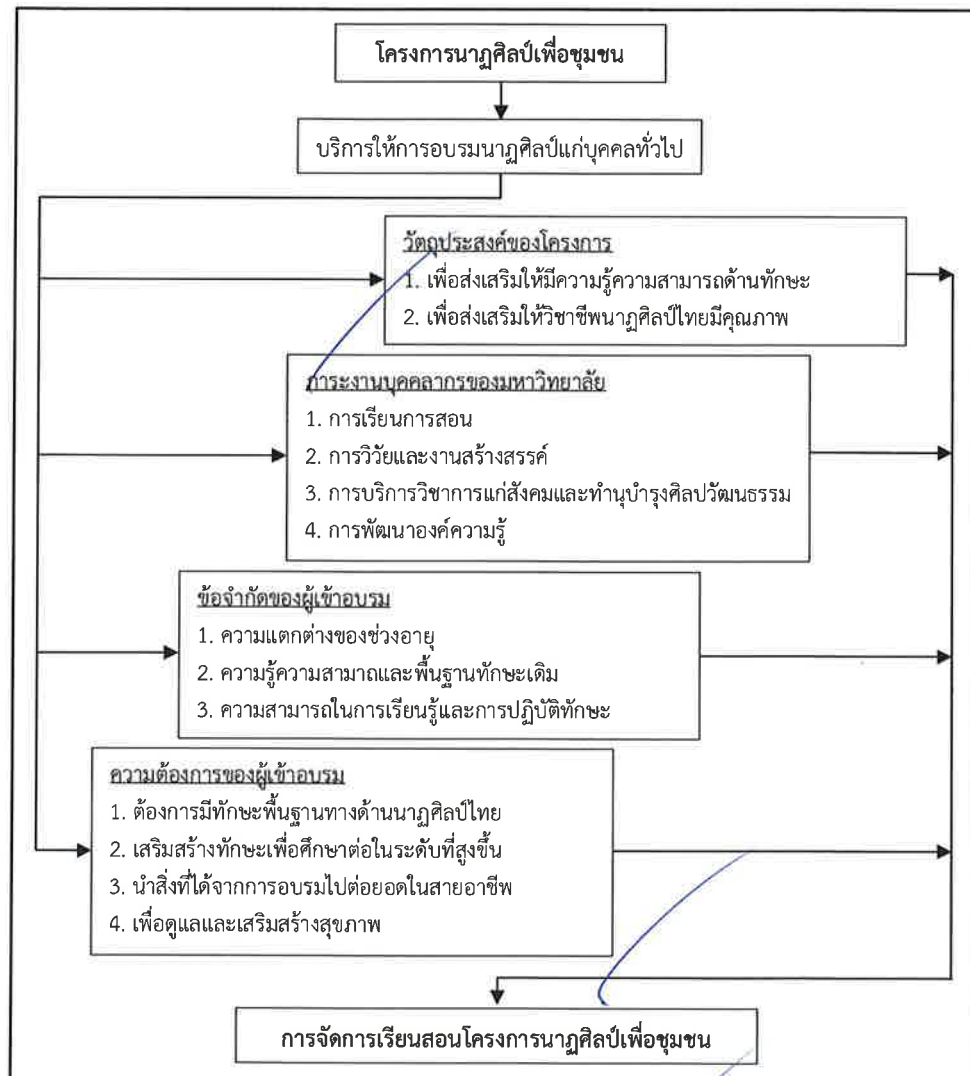
2. เครื่องมือที่ใช้ในงานวิจัย

2.1 แบบสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิที่มีประเด็นเกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนสอนโครงการนาฏศิลป์เพื่อชุมชน เช่น

- ความต้องการของผู้เข้าอบรม
- การออกแบบวิธีการจัดการเรียนการสอนของโครงการฯ

- 2.2 แบบสังเกตการณ์ผู้ทรงคุณวุฒิที่มีประเด็นเกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนสอนโครงการนาฏศิลป์เพื่อชุมชน เช่น
- พัฒนาการของผู้เข้าอบรม
 - การเปลี่ยนแปลงของผู้เข้าอบรม
 - วิธีการและกระบวนการสอนของโครงการ
2. การวิเคราะห์ข้อมูล คณะผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลโดยมีลำดับดังนี้
- 2.1 การจัดระเบียบข้อมูล นำข้อมูลมาจัดเรียงให้เป็นหมวดหมู่ โดยจำแนกตามวัตถุประสงค์
- 2.2 การวิเคราะห์และการหาข้อสรุปของวิจัย พิจารณาความสอดคล้องและความแตกต่างกันของข้อมูลที่ได้จากการจัดระเบียบข้อมูล จัดทำข้อสรุปและตีความตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้
- 2.3 การนำเสนอข้อมูลด้วยการพรรณนาวิเคราะห์

กรอบแนวคิด

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดของงานวิจัย
ที่มา : คณะผู้วิจัย

ทบทวนวรรณกรรม

วิทยาลัยครูสวนสุนันทาเริ่มเปิดสอนวิชาเอกนาฏศิลป์ระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพการศึกษาระดับ 2 ปี ภายใต้สังกัด คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ในปี พ.ศ. 2516 ต่อมาปี พ.ศ. 2519 กรมการฝึกหัดครูได้ขยายการศึกษาถึงระดับปริญญาตรี โดยอนุมัติให้วิทยาลัยครูสวนสุนันทาเปิดสอนวิชาเอกนาฏศิลป์ถึงระดับปริญญาตรี (หลังอนุปริญญา) จึงถือว่าวิชา นาฏศิลป์ได้รับการยกฐานะเป็นวิชาเอกระดับปริญญาตรีเป็นแห่งแรกในประเทศไทย (ตากุล เมืองสาคร, 2556) จนกระทั่งมี ชื่อเสียงเป็นที่รู้จัก ชื่นชมและยอมรับจากสังคมภายนอก และสามารถที่จะดำรงรักษาศิลปวัฒนธรรมแขนงนี้ได้ยั่งยืนใน ท่ามกลางกระแสความนิยมวัฒนธรรมชาติอื่น

สาขาวิชานาฏศิลป์ไทย มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา มีประวัติความเป็นมาที่ยาวนาน และผลิตผลงาน ทางด้านนาฏศิลป์ไทยมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2493 ที่มีความสวยงามโดดเด่น และมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ เป็นที่ยอมรับใน วงการนาฏศิลป์ และศิลปะการแสดงของไทย ซึ่งปัจจุบันสาขาวิชานาฏศิลป์ไทย มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทายังคงผลิต และนำเสนอผลงานการแสดงออกสู่สังคมอย่างต่อเนื่องมาโดยตลอด ทำให้สาขาวิชาศิลปะการแสดง (นาฏศิลป์ไทย) มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทาเป็นที่รู้จักกันดีทั้งภายในและภายนอกมหาวิทยาลัย จนกระทั่งมีชื่อเรียกกันติดปากว่า “นาฏศิลป์สวนสุนันทา” (วณิชัย คำทวี, 2559) นอกจากการผลิตบัณฑิตที่มีคุณภาพในสายวิชาชีพตามหลักสูตรของ สาขาวิชาแล้ว ภาควิชาใช้สังคมในด้านต่างๆ เช่น การจัดการแสดง และการให้ความรู้นาฏศิลป์ไทยแก่ผู้สนใจ ก็ถือว่าเป็นการ อนุรักษ์และเผยแพร่วัฒนธรรมได้อีกทางหนึ่ง ซึ่งตรงกับจุดมุ่งหมายของสาขาวิชา ดังความสำคัญที่กล่าวมาสาขาวิชา จึงจัด โครงการนาฏศิลป์เพื่อชุมชนขึ้นเพื่อเป็นการบริการวิชาการแก่สังคม

สาขาวิชาศิลปะการแสดง(นาฏศิลป์ไทย) คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา เล็งเห็นถึง ความสำคัญในการศึกษาคือการถ่ายทอดวัฒนธรรมทางด้านนาฏศิลป์ไทย มิได้มีเฉพาะผู้ที่สนใจในวงจำกัดเพียงใน มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทาเพียงเท่านั้น แต่ยังเป็นการตอบสนองความต้องการของบุคคลภายนอก สาขาวิชา จึงจัด โครงการนาฏศิลป์เพื่อชุมชนขึ้น โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อบริการให้การอบรมนาฏศิลป์แก่บุคคลทั่วไป เพื่อส่งเสริมให้มีความรู้ ความสามารถด้านทักษะ และ เพื่อส่งเสริมให้วิชาชีพนาฏศิลป์ไทยมีคุณภาพ ทั้งยังเป็นการถ่ายทอดองค์ความรู้ของศาสตร์ นาฏศิลป์ไทยและ อนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมแขนงนี้ให้จรรโลงอยู่ในสังคมไทยสืบไป (มณีนศา วศินารมณ, 2561)

หลักการสอนนาฏศิลป์

กรมวิชาการ (2545) ได้เสนอวิธีการสอนนาฏศิลป์ไทยพอสรุปได้ว่า ผู้สอนต้องมีอารมณ์ร่าเริง แจ่มใส หน้าตายิ้มแย้ม มีอารมณ์ร่วม และต้องระมัดระวังอย่าให้มีช่องว่างระหว่างผู้สอนและผู้เรียน เพื่อไม่ให้ผู้เรียนเกิดอาการเบื่อหน่ายหรือไม่ชอบ ในวิชา ปลุกฝังและชี้แนะให้ผู้เรียนเห็นถึงความดี ความงาม ความไพเราะ ความมีคุณค่า ค่อยๆซึมซับเองโดยไม่บังคับ จะทำให้ ผู้เรียนเห็นคุณค่าและประโยชน์ของนาฏศิลป์ แนะนำให้ศึกษาค้นคว้าความรู้ที่เกี่ยวข้องจากแหล่งต่างในชีวิตประจำวัน เพื่อ กระตุ้นให้ผู้เรียนปรับปรุงการเรียนของตนเอง ให้คำปรึกษาเพื่อฝึกให้ผู้เรียนมีความคิดสร้างสรรค์ กล้าแสดงความคิดเห็นเพื่อ ประโยชน์ต่อตนเองและส่วนรวม

เรณู โกสินานนท์ (2548) ได้เสนอหลักการและเทคนิคการสอนนาฏศิลป์ไทยสรุปได้ว่า ให้คำนึงถึงความสามารถของ ผู้เรียนเป็นหลัก สอนจากสิ่งที่ง่ายก่อนไปหาสิ่งที่ยากกว่า อธิบายโดยละเอียดและชัดเจน อาจเลือกใช้คำศัพท์ที่เข้าใจง่ายแทรก หรือคำศัพท์อื่นแทนเพื่อง่ายต่อการจำ เปรียบเทียบให้เห็นว่าเหมือน คล้าย คลึง หรือต่างกันอย่างไร แต่ต้องไม่เสียกระบวนการทำ และต้องรักษาแบบแผนเดิมไว้

ในปัจจุบันการจัดการเรียนสอนนาฏศิลป์ไทยที่ปรากฏในหลักสูตรการศึกษานั้น มีทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ แต่โดย ส่วนใหญ่หากกล่าวถึงการเรียนนาฏศิลป์ไทยมักเน้นที่ภาคปฏิบัติ ดังนั้นการรับรู้ การทำความเข้าใจ การปฏิบัติตาม จนถึงการ แสดงออกมาให้เห็นได้อย่างถูกต้อง ล้วนเป็นปัจจัยที่สำคัญมากต่อผู้เรียน รูปแบบการเรียนการสอนตามแนวคิดการพัฒนา ทักษะปฏิบัติของซิมป์สัน (Instructional Model Based On Simson's Processes For Psycho Motor Skill Development)

เป็นการสอนทักษะปฏิบัติ ที่เป็นไปตามลำดับขั้นตอน มุ่งช่วยพัฒนาความสามารถของผู้เรียนในด้านการปฏิบัติ การกระทำ หรือการแสดงออกต่าง ๆ ซึ่งการสอนต้องใช้หลักการ วิธีการที่แตกต่างไปจากการพัฒนาทางด้านจิตพิสัย หรือพุทธิพิสัย (ทีศนา แซมมณี, 2550) การจัดการเรียนการสอนนาฏศิลป์ไทยนั้นจะเน้นการฝึกทักษะให้เกิดความชำนาญ ด้วยบทเรียนที่ซ้ำ ๆ ย้ำเนื้อหาการฝึกเป็นระยะเวลานานพอสมควร จนกระทั่งผู้รับการฝึกสามารถจดจำท่าทางซึ่งเป็นหลักใหญ่ ๆ ได้ จากนั้น ครูผู้สอนจะถ่ายทอดกลวิธีที่จะปรุงแต่งลีลาท่าทางให้งดงามยิ่งขึ้นเป็นการเฉพาะตัวสำหรับศิษย์บางคน (ประเมษฐ์ บุญชัย, 2544.)

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยพบว่า โครงการนาฏศิลป์เพื่อชุมชน เป็นโครงการที่จัดขึ้นเพื่ออบรมนาฏศิลป์ไทยให้แก่บุคคลทั่วไปที่มีความสนใจ เป็นโครงการบริการวิชาการอย่างหนึ่งที่สาขาวิชาศิลปะการแสดง(นาฏศิลป์ไทย) จัดขึ้นเพื่อเป็นการรับใช้สังคม ภายใต้การรับผิดชอบและการบริหารจัดการของสาขาวิชา คณะผู้จัดงานคือคณาจารย์ประจำสาขาวิชา

1. ผู้เข้าอบรม

เมื่อศึกษาจากข้อมูลการลงทะเบียนและการสังเกตการณ์จากห้องเรียนของผู้เข้าอบรมสามารถจำแนกได้ดังนี้

1.1 ข้อจำกัดของผู้เข้าอบรม

ช่วงอายุของผู้เข้าอบรมมีความหลากหลายและแตกต่างกันมาก แบ่งออกเป็น 5 กลุ่มดังนี้

1) กลุ่มประถมศึกษา เป็นเด็กที่มีช่วงอายุโดยประมาณ 7 – 12 ปี ความสามารถในการเรียนรู้และการทำความเข้าใจต่อเนื้อหาที่สอนอยู่ในระดับค่อนข้างต่ำ ส่วนใหญ่ไม่มีทักษะปฏิบัติพื้นฐาน การเข้าอบรมเป็นการเลือกและการตัดสินใจของผู้ปกครอง เพราะเนื่องจากผู้เข้าอบรมกลุ่มนี้มีช่วงอายุน้อยจึงทำให้ความสามารถและประสบการณ์ในทักษะปฏิบัติมีน้อยกว่ากลุ่มอื่นๆ มีความสนใจระยะสั้น ไม่ชอบอยู่นิ่ง ชอบอยู่เป็นกลุ่มกับเพื่อน ชอบกิจกรรมที่หลากหลาย ไม่จำเจ ซ้ำๆ หรือเน้นย้ำมากเกินไป ดังนั้นบทเรียนที่มีความยากและระยะเวลานานๆจึงไม่เหมาะสมกับผู้เข้าอบรมกลุ่มนี้นัก แต่ก็ชอบแสดงตัวตนและความสามารถ ชอบการแข่งขัน ทั้งนี้เพราะเด็กต้องการการยอมรับจากบุคคลรอบข้าง

2) กลุ่มมัธยมศึกษา เป็นเด็กที่มีช่วงอายุโดยประมาณ 13 – 18 ปี ความสามารถในการเรียนรู้และการทำความเข้าใจต่อเนื้อหาที่สอนมากขึ้นกว่ากลุ่มประถมศึกษา บางคนเป็นผู้เข้าอบรมที่เรียนต่อเนื่องของโครงการนาฏศิลป์เพื่อชุมชนในกลุ่มประถมศึกษา จึงทำให้มีทักษะพื้นฐานแล้ว บางคนเป็นผู้เข้าอบรมใหม่ของโครงการที่มีทักษะพื้นฐานมาแล้วจากโรงเรียนที่ตนเรียนอยู่ เนื่องจากเด็กวัยนี้จะมีการพัฒนาสติปัญญาสูงขึ้น มีความคิดเป็นแบบรูปธรรม มีความสามารถในการคิดวิเคราะห์ และสังเคราะห์สิ่งต่างๆได้มากขึ้น สามารถจดจำสิ่งที่ยากๆหรือซับซ้อนได้มากขึ้น มีพัฒนาการทางด้านร่างกายที่แข็งแรงขึ้น มีความสนใจและความอดทนต่อทักษะการเรียนรู้มีมากขึ้น

3) กลุ่มอุดมศึกษา มีช่วงอายุโดยประมาณ 19 – 22 ปี ความสามารถในการเรียนรู้และการทำความเข้าใจต่อเนื้อหาในระดับสูงที่ค่อนข้างยากได้ดีมาก สามารถตัดสินใจเองได้ ส่วนใหญ่กลุ่มผู้เข้าอบรมกลุ่มนี้ตัดสินใจเข้าอบรมเพราะมีความสนใจและชื่นชอบในศิลปะการแสดงสายนาฏศิลป์ไทย ผู้เข้าอบรมในกลุ่มนี้มีทั้งผู้เข้าอบรมรายใหม่และต่อเนื่องของโครงการฯ มีทักษะพื้นฐานค่อนข้างดี จึงทำให้สามารถเรียนรู้และทักษะตามแผนของโครงการฯได้เป็นอย่างดี

4) กลุ่มวัยทำงาน มีช่วงอายุโดยประมาณ 23 – 60 ปี กลุ่มผู้เข้าอบรมกลุ่มนี้ถือว่าเป็นกลุ่มผู้ใหญ่ ส่วนใหญ่กลุ่มผู้เข้าอบรมกลุ่มนี้ตัดสินใจเข้าอบรมเพราะมีความสนใจและชื่นชอบในศิลปะการแสดงสายนาฏศิลป์ไทย สามารถแบ่งได้เป็น 2 กลุ่มย่อยดังนี้

- กลุ่มที่ประกอบอาชีพครูสอนนาฏศิลป์

ผู้เข้าอบรมกลุ่มนี้ มีความสามารถในการเรียนรู้และการทำความเข้าใจต่อเนื้อหาในระดับสูงที่มีความยากได้ดีมาก มีความรู้ ความสามารถ และ ทักษะที่ดี

- กลุ่มที่ประกอบอาชีพอื่น

ผู้เข้าอบรมกลุ่มนี้ มีความสามารถในการเรียนรู้และการทำความเข้าใจต่อเนื้อหาตามแผนของโครงการที่แตกต่างกันหลายระดับ มีทั้งปฏิบัติได้บ้างหรือไม่ได้บ้าง เพราะเนื่องจากพื้นฐานทักษะที่ไม่เท่ากันของแต่ละบุคคล และ ไม่ใช่สายวิชาชีพของตน

5) กลุ่มวัยเกษียณ มีช่วงอายุโดยประมาณ 60 ปีขึ้นไป ส่วนใหญ่กลุ่มผู้เข้าอบรมกลุ่มนี้ เข้าอบรมเพราะมีความสนใจและชื่นชอบในศิลปะการแสดงสายนาฏศิลป์ไทย มีทั้งผู้เข้าอบรมรายใหม่และต่อเนื่องของโครงการจากกลุ่มวัยทำงาน มีการเปลี่ยนแปลงทุกระบบของร่างกายในลักษณะเสื่อมถอย กล้ามเนื้อหย่อนสมรรถภาพ เคลื่อนไหวร่างกายช้าลง การทรงตัวไม่ดี การได้ยินเสื่อมลง รวมถึงระดับฮอร์โมนในร่างกาย อาจกล่าวได้ว่ามีความเข้าใจต่อเนื้อหาแต่อาจปฏิบัติตามได้หรือไม่ได้ในเกณฑ์ทั้งหมด ขึ้นอยู่กับสภาพร่างกายของแต่ละบุคคล

1.2 ความต้องการของผู้เข้าอบรม

นอกจากช่วงวัยของผู้เข้าอบรมที่มีหลายช่วงวัยดังที่กล่าวมาแล้ว ความต้องการของผู้เข้าอบรมยังมีความแตกต่างกันไป สามารถจำแนกตามช่วงวัยได้ดังนี้

1) กลุ่มประถมศึกษา เนื่องจากกลุ่มนี้เป็นเด็ก การตัดสินใจเลือกเข้ารับการอบรมกับโครงการนาฏศิลป์เพื่อชุมชน จึงเป็นหน้าที่ของผู้ปกครอง ซึ่งส่วนใหญ่ผู้ปกครองมีความต้องการที่จะให้ลูกของตนเองมีทักษะพื้นฐานทางด้านนาฏศิลป์ไทยที่ดี เพื่อพัฒนาให้เป็นความสามารถพิเศษที่ต่างจากเด็กคนอื่นๆคนทั่วไปและใช้ในการสอบแข่งขันเข้าศึกษาต่อในระดับมัธยมในกลุ่มความสามารถพิเศษด้านนาฏศิลป์ไทย เพื่อพัฒนาบุคลิกภาพและสมรรถนะความแข็งแรงของร่างกาย เพื่อฝึกการอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคม และฝึกสมาธิ จากที่กล่าวมานั้นพอสรุปได้ว่า ผู้ปกครองของผู้เข้าอบรมในกลุ่มนี้เลือกใช้นาฏศิลป์ไทยเป็นเครื่องมือในการพัฒนาทักษะการเจริญเติบโตให้แก่ลูกของตน ทั้งทางด้านร่างกาย สมอง และ จิตใจ (ธารีพร สังขมรรทร. 2564. สัมภาษณ์)

2) กลุ่มมัธยมศึกษา การตัดสินใจเลือกเข้ารับการอบรมกับโครงการฯ ส่วนใหญ่เป็นการตัดสินใจจากการเห็นชอบตรงกันของทั้งผู้ปกครองและผู้เข้าอบรม สำหรับความต้องการของกลุ่มนี้ไม่ต่างกันมากนักกับกลุ่มประถมศึกษา แต่มีผู้เข้าอบรมบางส่วนที่ต้องการฝึกทักษะที่มีความยากมากขึ้น เป็นพัฒนาตัวเองในทุกด้าน เพื่อเตรียมความพร้อมในการเข้าศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษาในสาขาวิชานาฏศิลป์ไทย (สมศักดิ์ บัวรอด. 2564. สัมภาษณ์)

3) กลุ่มอุดมศึกษา สำหรับกลุ่มนี้สามารถแบ่งย่อยออกได้เป็น 2 กลุ่มคือ

- กลุ่มที่ศึกษาสาขาวิชาที่เกี่ยวข้องกับนาฏศิลป์

ผู้เข้าอบรมกลุ่มนี้ มีความต้องการที่จะพัฒนาตัวเองให้มีทักษะที่สูงขึ้น ต้องการศึกษาค้นคว้าหาความรู้จากสถานที่หรือผู้มีความรู้ในสายวิชาชีพที่หลากหลาย ต้องการองค์ความรู้เพิ่มเติมจากนอกห้องเรียนในเวลาเรียนปกติ เพื่อเติมเต็มในสิ่งที่ขาดหายไปกับตนเอง

- กลุ่มที่ไม่ได้ศึกษาสาขาวิชาที่เกี่ยวข้องกับนาฏศิลป์

ผู้เข้าอบรมกลุ่มนี้ มีเพียงความชื่นชอบในศิลปะแขนงนี้ จึงใช้นาฏศิลป์ไทยเป็นงานอดิเรก ต้องการที่จะใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์

4) กลุ่มวัยทำงาน สามารถแบ่งได้เป็น 2 กลุ่มย่อยดังนี้

- กลุ่มที่ประกอบอาชีพครูสอนนาฏศิลป์

ผู้เข้าอบรมกลุ่มนี้ ต้องการพัฒนาตนเองเพื่อให้เกิดความถูกต้องและแม่นยำของทักษะปฏิบัติ มีความรู้ความเข้าใจทั้งด้านทฤษฎีและทักษะปฏิบัติมาแล้วพอสมควร “ต้องการองค์ความรู้ใหม่ๆ หรือชุดการแสดงใหม่ๆ จากโครงการฯ เพื่อนำไปต้องยอดในสายวิชาชีพของตนเอง” (ชญาณี พึ่งแย้ม, ขวนพิศ ภัตติชาติ, ธัญภัก คีสวน. 2564. สัมภาษณ์)

- กลุ่มที่ประกอบอาชีพอื่น

ผู้เข้าอบรมกลุ่มนี้ ผู้เข้าอบรมกลุ่มนี้ มีเพียงความชื่นชอบในศิลปะแขนงนี้ จึงใช้นาฏศิลป์ไทยเป็นงานอดิเรก ต้องการที่จะใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ และเป็นการออกกำลังกายเพื่อสุขภาพที่ดี

5) กลุ่มวัยเกษียณ ทั้งผู้เข้าอบรมรายใหม่และผู้เข้าอบรมต่อเนื่องของโครงการฯ ความต้องการของกลุ่มนี้เพื่อเป็นงานอดิเรกในเวลาว่าง เพื่อเป็นการออกกำลังกาย และเพื่อพบปะเพื่อนในวัยเดียวกันที่มีความสนใจในเรื่องเดียวกัน (ชไมพร โกมารกุล, ไครตริย์ ทัพพะสุต. 2564. สัมภาษณ์)

จากที่กล่าวมา จะเห็นได้ว่าความต้องการของผู้เข้าอบรมของโครงการนาฏศิลป์เพื่อชุมชนนั้นมีความหลากหลายและแตกต่างกัน คณะผู้วิจัยจึงสรุปประเด็นความต้องการของผู้เข้าอบรมได้ 4 ประเด็นหลักคือ 1. ต้องการมีทักษะพื้นฐานทางด้านนาฏศิลป์ไทย 2. เสริมสร้างทักษะเพื่อการศึกษต่อในระดับที่สูงขึ้น 3. นำสิ่งที่ได้จากการอบรมไปต่อยอดในสายวิชาชีพ และ 4. เพื่อดูแลและเสริมสร้างสุขภาพ

2. การจัดการเรียนการสอน

2.1 กรรวางแผน

คณะผู้จัดโครงการนาฏศิลป์เพื่อชุมชน (อาจารย์ประจำสาขาวิชา) ได้มีการประชุมวางแผนกำหนดทิศทางในการจัดโครงการ เพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ที่ต้องการให้เกิดขึ้นในอนาคต เพื่อตอบสนองความต้องการของผู้เข้าอบรมให้ครบถ้วนและมีประสิทธิภาพมากที่สุด โดยกำหนดให้เป็นโครงการอบรมระยะยาวที่จัดขึ้นเพื่อเป็นการบริการวิชาการแก่สังคมไม่หวังผลกำไร จัดการอบรมในทุกๆวันเสาร์ เวลา 9.00 น. – 12.00 น. ยกเว้นวันที่ตรงกับวันหยุดราชการ หรือวันหยุดยาวติดต่อกัน อาจารย์ผู้สอนคืออาจารย์ประจำสาขาวิชาปัจจุบันและอาจารย์ที่เกษียณอายุราชการแล้ว มีผู้ช่วยสอนคือนักศึกษาของสาขาวิชา โดยการจัดเวรรับผิดชอบสลับกันอย่างเป็นระบบ แบ่งการอบรมเป็น 2 ช่วง คือ ช่วงเรียนรวม เป็นการสร้างพื้นฐานให้เกิดความแม่นยำในทักษะนาฏศิลป์ไทย แบ่งออกเป็น การฝึกปฏิบัติทักษะพื้นฐานตัวพระ และตัวนาง โดยอาจารย์ผู้สอนและผู้ช่วยสอนทั้งหมดเป็นผู้ควบคุม ช่วงเรียนแยก เป็นการฝึกทักษะเฉพาะที่เหมาะสมกับผู้เข้าอบรม แบ่งออกเป็น ขั้นต้น ขั้นกลาง และ ขั้นสูง กำหนดให้มีอาจารย์ประจำระดับชั้น 2 ท่าน และผู้ช่วยสอน 1-2 คน ใน 1 รุ่นของการอบรม ใช้เวลาทั้งหมดประมาณ 40 ครั้ง (ประมาณ 1 ปี) ให้ผู้เข้าอบรมสะสมชั่วโมงเรียนไม่น้อยกว่า 90 ชั่วโมง จึงมีผลการประเมินเป็นผ่านและได้รับวุฒิปันธเพื่อเป็นหลักฐานผ่านการอบรมของโครงการฯ

2.2 วิธีการจัดการ

โครงการนาฏศิลป์เพื่อชุมชน มีวิธีการจัดการอย่างมีระบบ จากการสังเกตการณ์ของคณะผู้วิจัยและในฐานะผู้สอนของโครงการนาฏศิลป์เพื่อชุมชน สามารถแบ่งวิธีการจัดการออกได้เป็น 2 ขั้นตอน คือ

2.2.1 ขั้นตอนก่อนการอบรม

อาจารย์ผู้รับผิดชอบฝ่ายการรับลงทะเบียนจะสอบถามข้อมูลและข้อจำกัดต่างๆของผู้เข้าอบรม ได้แก่ อายุ เพศ พื้นฐานความรู้ ความสามารถ พื้นฐานทักษะที่เคยมีมาก่อน ความต้องการ เป้าหมาย และวัตถุประสงค์ ของผู้เข้าอบรม เพื่อประกอบการจัดสรรระดับชั้นให้กับผู้เข้าร่วมอบรมให้ถูกต้อง และเป็นฐานข้อมูลเพื่อใช้ในการวางแผนการอบรม รวมถึงการเลือกแบบฝึกให้เหมาะสมกับระดับชั้นและตรงตามความต้องการของผู้เข้าอบรม หากผู้เข้าร่วมอบรมเป็นเด็กที่ยังไม่สามารถตอบคำถามได้หรือไม่สามารถตัดสินใจได้เอง อาจารย์ผู้รับผิดชอบฝ่ายการรับลงทะเบียนจะสอบถามกับผู้ปกครอง นอกจากนี้ยังเปิดโอกาสให้เด็กได้ทดลองเข้าเรียนก่อนแบบไม่มีผู้ปกครองอยู่ด้วย และสังเกตพฤติกรรมเบื้องต้นของเด็ก เพื่อเป็นข้อมูลแจ้งแก่ผู้ปกครองประกอบตัดสินใจ

2.2.2 ขั้นตอนการอบรม

ในการอบรมแต่ละครั้งใช้เวลาในการอบรม 3 ชั่วโมง แบ่งออกเป็น 2 ช่วงดังนี้

1) ช่วงเรียนรวม ใช้เวลาช่วงต้นของการอบรมประมาณ 1 ชั่วโมง แบ่งผู้เข้าอบรมเป็นฝ่ายตัวพระ และตัวนาง ด้วยหลักการแบ่งฝ่ายตัวละครของนาฏศิลป์ไทย หรือ ตามพื้นฐานทักษะที่ผู้เข้าอบรมมีมาก่อนหน้า จากนั้น เริ่มการฝึก

นาฏยศัพท์ต่างๆที่ใช้ในการปฏิบัติท่ารำ ฝึกการใช้อวัยวะต่างๆของร่างกายให้ถูกต้องตามตำแหน่งและวิธีการ เช่น มือวง มือจับ กระดกเท้า ขยับเท้า เป็นต้น ต่อด้วยการฝึกทักษะปฏิบัติ เพลงช้า-เพลงเร็วแบบตัว เพลงแม่บทเล็ก เพลงเซ็ด และเพลงเสมอไทย พร้อมกันตามฝ่ายของตน ในทุกๆครั้งของการอบรม โดยให้ผู้เข้าอบรมผลัดเปลี่ยนกันขึ้นปฏิบัติท่ารำและตามกัน มีอาจารย์ผู้สอนเป็นผู้ควบคุมความถูกต้องและแก้ไขข้อผิดพลาดของท่ารำตามจังหวะเพลงอย่างใกล้ชิด เพื่อเป็นการสร้างพื้นฐานให้เกิดความคุ้นชิน ในผู้เข้าอบรมที่ไม่มีพื้นฐานหรือพื้นฐานน้อย ทั้งยังเป็นการเสริมความแข็งแรง ความแม่นยำ และความถูกต้องในทักษะนาฏศิลป์ไทยตามแบบแผนที่ดีควรเป็น เมื่อฝึกปฏิบัติเสร็จสิ้นในตอนท้ายของช่วงเรียนรวมนี้ ระหว่างที่ผู้เข้าอบรมพัก จะมีการพูดคุยและถามตอบเกี่ยวกับเกร็ดความรู้ต่างๆทางด้านนาฏศิลป์ไทย ประชาสัมพันธ์งานด้านศิลปะการแสดงทั้งในและต่างสถาบัน เพื่อเป็นประโยชน์แก่ผู้เข้าอบรมในการหาความรู้เพิ่มเติม

2) ช่วงเรียนแยก เป็นช่วงหลังของการอบรมใช้เวลาประมาณ 2 ชั่วโมง จะทำการแบ่งผู้เข้าอบรมไปตามระดับชั้นของตนเพื่อฝึกปฏิบัติชุดการแสดงที่เหมาะสมกับทักษะของผู้เข้าอบรม ในทุกครั้งของช่วงเรียนแยก แต่ละระดับชั้นจะมีการทบทวนแบบฝึกเดิม เพื่อทดสอบความจำและความเข้าใจในเนื้อหาที่ได้อบรมไป พร้อมทั้งแก้ไขข้อบกพร่อง ช่วงเรียนแยกแบ่งออกเป็น 3 ระดับชั้นดังนี้

- ชั้นต้น

ผู้เข้าอบรมในระดับชั้นนี้ส่วนใหญ่อยู่ในกลุ่มประถมศึกษา การอบรมเน้นการสร้างพื้นฐานทักษะที่ดี ฝึกนาฏยศัพท์เบื้องต้น ใช้แบบฝึกชุดการแสดงที่มีกระบวนการทำง่าย ๆ รายละเอียดน้อย ไม่ซับซ้อน เช่น รำวงมาตรฐาน เพลงปลุกใจ ระบำเบ็ดเตล็ดสำหรับเด็ก เป็นต้น เพื่อให้ง่ายต่อการจดจำ และไม่สร้างความเบื่อหน่ายให้ผู้เรียน (ชนิษฐา ฉายสำราญ, 2564. สัมภาษณ์) และจากการสังเกตการณ์ พบว่า อาจารย์ผู้สอนประจำระดับชั้นมีวิธีการสอนที่น่าสนใจ คือ อาจารย์จะหมั่นสังเกตผู้เข้าอบรมตลอดเวลา หากผู้เข้าอบรมมีอาการเหนื่อยหรือเบื่อหน่ายก็จะเปลี่ยนกิจกรรมการสอนทันที เช่น ระหว่างที่ทำ การฝึกปฏิบัติท่ารำแล้วผู้เรียนมีอาการเหนื่อย จะเปลี่ยนเป็นการฝึกร้องเพลงประกอบชุดการแสดงแทน แล้วจึงสลับกลับมาฝึกปฏิบัติท่ารำอีกครั้ง หรือ ในขณะที่ฝึกปฏิบัติท่ารำท่าใหม่แล้วผู้เข้าอบรมปฏิบัติตามไม่ได้ อาจารย์ผู้สอนมีการเปลี่ยนท่ารำใหม่ทันที ด้วยการปรับ ลด ทอน ท่ารำให้มีความง่ายหรือไม่ซับซ้อนแต่คงความถูกต้องตามความหมายของกระบวนการท่าเดิมไว้ เป็นต้น นอกจากนี้ยังสอดแทรกเกมการเล่นระหว่างกิจกรรมการสอนสลับเป็นช่วงอีกด้วย เพื่อคลายความตึงเครียดให้กับผู้เข้าอบรม ซึ่งแสดงให้เห็นว่าอาจารย์ผู้สอนมีความเอาใจใส่ผู้เข้าอบรมเป็นอย่างมาก มีการวางแผนการสอนและสรรหากิจกรรมเสริม ดึงความสนใจของผู้เข้าอบรมให้เกิดความร่วมมือในการอบรม เพื่อได้รับความรู้และพัฒนาศักยภาพให้ได้มากที่สุดตามเป้าหมายที่กำหนดไว้

- ชั้นกลาง

ผู้เข้าอบรมในระดับชั้นนี้ส่วนใหญ่อยู่ในกลุ่มมัธยมศึกษา กลุ่มอุดมศึกษา และกลุ่มวัยทำงาน การอบรมเน้นการเสริมสร้างทักษะของผู้เข้าอบรมให้มีความรู้ความเข้าใจให้มากขึ้น ชุดการแสดงที่ใช้เป็นแบบฝึกปฏิบัติเป็นชุดการที่มีความยากในระดับปานกลางจนถึงค่อนข้างยาก เช่น ระบำมาตรฐาน ระบำเบ็ดเตล็ด รำเดี่ยว รำคู่ เป็นต้น เนื้อหาในการอบรมค่อนข้างเข้มข้น มีประเด็นเนื้อหาในเชิงประวัติความเป็นมา สอดแทรกหลักการและทฤษฎี อธิบายความถูกต้องตามแบบแผนของนาฏศิลป์ไทย จากการสัมภาษณ์อาจารย์ประจำระดับชั้นพบว่า “การสอนของระดับชั้นนี้ ต้องมีความละเอียด สามารถอธิบายให้เห็นถึงสิ่งที่ไม่ถูกต้อง และแก้ไขให้ผู้เข้าอบรมปฏิบัติอย่างถูกต้องได้ จากนั้นให้ผู้เข้าอบรมปฏิบัติซ้ำหลายๆรอบเพื่อให้จำเนื้อหาได้ หากติดยแล้วต้องเพิ่มเติมให้ดียิ่งขึ้นอีกได้ด้วย ขณะอบรมจะมีการถาม-ตอบระหว่างผู้เข้าอบรมกับอาจารย์ผู้สอน ในข้อเท็จจริงหรือเกร็ดความรู้ต่างๆที่เกี่ยวข้องกับนาฏศิลป์ไทย” (ศิริศุทธ ทรบุต, ธาพรพร สังขมรรพ, 2564. สัมภาษณ์) ซึ่งหมายความว่าผู้เข้าอบรมของโครงการที่อยู่ในระดับชั้นนี้โดยส่วนใหญ่อาจกล่าวรวมได้ว่ามีความต้องการจะพัฒนาทักษะปฏิบัติให้มีความเชี่ยวชาญมากขึ้นจากเดิม แสดงให้เห็นว่าในการสอนจำเป็นต้องมีการเตรียมความพร้อมในการสอนอยู่เสมอ

- ขั้นสูง

ผู้เข้าอบรมในระดับขั้นนี้ส่วนใหญ่อยู่ในกลุ่มอุดมศึกษา กลุ่มวัยทำงาน และกลุ่มวัยเกษียณ การอบรมเน้นการเสริมสร้างทักษะของผู้เข้าอบรมให้มีความรู้ความเข้าใจให้มากขึ้น ชุดการแสดงที่ใช้เป็นแบบฝึกปฏิบัติเป็นชุดการที่ค่อนข้างยาก เช่น รำเดี่ยว รำคู่ รำหรือระบำที่ตัดตอนจากละคร รำหน้าพาทย์ขั้นต้น เป็นต้น จากการสังเกตการณ์ของคณะผู้วิจัยพบว่า มีการบรรยายเนื้อหาในเชิงประวัติ หลักการและทฤษฎี รวมถึงวิธีการในการฝึกปฏิบัติ ที่ละเอียดชัดเจนไม่ต่างกันวิธีการสอนของชั้นกลาง แต่ต่างกันที่การเน้นย้ำในทักษะปฏิบัติ ซึ่ง รองศาสตราจารย์นางเยาว์ อารุงพงษ์วัฒนา อาจารย์ประจำระดับขั้นสูง ได้ให้สัมภาษณ์ว่า “ผู้เข้าอบรมในระดับขั้นนี้ กว่าครึ่งที่อยู่ในวัยเกษียณ ส่วนใหญ่เป็นผู้เข้าอบรมของโครงการต่อเนื่องมานานหลายปีแล้ว บ้างประกอบอาชีพที่เกี่ยวข้องกับนาฏศิลป์ไทย บ้างก็ประกอบอาชีพอื่น แต่ล้วนมีความชื่นชอบนาฏศิลป์ไทยเหมือนกัน เนื่องจากข้อจำกัดข้ออายุและสมรรถนะของร่างกายไม่เหมือนวัยอื่น ทำให้การฝึกปฏิบัติบางอย่างทำไม่ได้ไม่สมบูรณ์นัก จึงไม่ควรเน้นย้ำกับกลุ่มนี้จนเกินไป แต่ต้องคงเนื้อหาการสอนโดยละเอียดไว้ ทั้งประวัติความเป็นมา เกร็ดความรู้ต่างๆ และวิธีปฏิบัติทำอย่างถูก เพราะยังมีผู้เข้าอบรมอีกส่วนหนึ่งที่มีความพร้อมในการอบรม” (นางเยาว์ อารุงพงษ์วัฒนา, 2564, สัมภาษณ์) จากที่กล่าวมาแม้จะเห็นได้ถึงข้อจำกัดของผู้เข้าอบรมมีความพร้อมทางด้านกายที่ต่างกัน ทำให้การฝึกทักษะปฏิบัติไม่อยู่ในทิศทางเดียวกันที่ควรจะเป็น แต่อาจารย์ผู้สอนมีวิธีการในการแก้ไขปัญหาได้เป็นอย่างดี จึงทำให้ผู้เรียนไม่เกิดความรู้สึกเลื่อมล้ำกัน

2.3 การประเมินผลสัมฤทธิ์

ในการอบรม 1 รุ่น ทางคณะผู้จัดโครงการฯ ได้กำหนดให้ผู้เข้าอบรมใช้วิธีการสะสมเวลาในการอบรมไม่น้อยกว่า 90 ชั่วโมง จึงจะถือว่าผ่านการอบรม และได้รับวุฒิบัตรจากทางโครงการฯ แต่ละระดับขั้นจะได้รับการถ่ายทอดชุดการแสดงประมาณ 2-3 ชุด อาจารย์ประจำระดับขั้นทำการสังเกตการณ์ตลอดการอบรม เพื่อกำหนดให้ผู้เข้าอบรมทำการแสดงในวันเสนอผลงานของโครงการ ซึ่งเป็นวันสุดท้ายของการอบรมในแต่ละรุ่น ผู้เข้าอบรมบางท่านอาจได้รับเลือกให้แสดงมากกว่า 1 ชุดการแสดง ขึ้นอยู่กับดุลยพินิจของอาจารย์ประจำระดับขั้น พิจารณาจากความสามารถ พัฒนาการ และศักยภาพของผู้เข้าอบรม โดยผ่านความยินยอมของผู้เข้าอบรมหรือผู้ปกครอง ผู้เข้าอบรมบางท่านอาจไม่ร่วมทำการแสดงจะด้วยเหตุผลอะไรก็ตาม แต่ยังสามารถได้รับวุฒิบัตรจากโครงการฯ หากสะสมชั่วโมงครบตามข้อกำหนดของโครงการ ถือเป็นการเสร็จสิ้นการอบรม และบรรลุตามวัตถุประสงค์ของการจัดโครงการ 1 รุ่น การเสนอผลงานของโครงการนาฏศิลป์เพื่อชุมชนแต่ละครั้ง มีการประชุมเพื่อวางแผนการจัดการแสดง กำหนดวันแสดง ชุดการแสดง ผู้แสดง วัน-เวลาฝึกซ้อม และผู้รับผิดชอบฝ่ายต่าง ๆ ของงาน กำหนดให้นักศึกษาในสาขาวิชาศิลปะการแสดง (นาฏศิลป์ไทย) เป็นคณะผู้จัดงานและดำเนินงานของการจัดการแสดงทั้งหมด โดยมีคณะผู้จัดโครงการเป็นผู้ควบคุม

โครงการนาฏศิลป์เพื่อชุมชนที่จัดขึ้นนี้ มีลักษณะเป็นโครงการที่มีการจัดต่อเนื่อง เมื่อจัดโครงการครบตามกระบวนการจนเสร็จสิ้นแล้วก็จะเริ่มเปิดอบรมในรุ่นถัดไปแบบต่อเนื่อง ด้วยวิธีการเดิม แต่จะเปลี่ยนแปลงฝึกทักษะปฏิบัติเป็นชุดการแสดงอื่นไปเรื่อย ๆ ไม่ซ้ำกับแบบฝึกของคราวที่แล้ว ด้วยเหตุนี้จึงทำให้ผู้เข้าอบรมจำนวนไม่น้อยที่ยังเข้าร่วมอบรมต่อเนื่องกับโครงการฯ ผู้ที่เข้าร่วมอบรมหลายรุ่นติดต่อกันจนมีพัฒนาการทักษะดีขึ้นแล้ว คณะผู้จัดโครงการฯ จะร่วมกันพิจารณาให้เลื่อนระดับขั้นสูงขึ้น เพื่อได้รับการฝึกทักษะปฏิบัติชุดการแสดงที่มีความยากขึ้น

จากที่กล่าวมานั้น แสดงให้เห็นว่าทางโครงการฯ มีการประเมินผลทั้งระยะสั้น และ ระยะยาว คือ ผู้อบรมสะสมเวลาครบ ฝึกปฏิบัติชุดการแสดงที่ตามแผนของแต่ละระดับขั้นได้ จึงได้ผลประเมินเป็นผ่านการอบรมและได้รับวุฒิบัตรจากโครงการฯ เป็นหลักฐานยืนยันของการอบรมต่อ 1 รุ่น ถือเป็นการประเมินผลผู้เข้าอบรมแบบระยะสั้น การที่ผู้เข้าอบรมเลื่อนระดับขั้นที่สูงขึ้นในครั้งถัดไปที่เข้าอบรม เป็นการแสดงให้เห็นถึงผลสัมฤทธิ์ของผู้อบรมได้อย่างชัดเจนว่ามีพัฒนาการที่ดีขึ้นจากเดิม ทั้งยังแสดงให้เห็นถึงระบบ กระบวนการ และวิธีการจัดการที่ดีของโครงการฯ อีกด้วย

สรุปและอภิปรายผล

โครงการนาฏศิลป์เพื่อชุมชน จัดขึ้นเพื่อให้การอบรมแก่บุคคลที่มีความสนใจในนาฏศิลป์ไทย โดยไม่จำกัดอายุ เพศ พื้นฐานความรู้ ความสามารถ และความต้องการของผู้เข้าอบรมที่แตกต่างกัน ซึ่งทั้งหมดเป็นตัวแปรสำคัญที่จะทำให้การรับรู้ และการทำความเข้าใจเนื้อหาการสอนแตกต่างกันออกไปด้วย ทว่าโครงการฯ วิธีการจัดการเรียนการสอนที่ดี จึงทำให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ได้ด้วยดี หากแบ่งผู้เข้าอบรมเป็น 2 กลุ่มใหญ่ๆ อาจจะแบ่งได้เป็นกลุ่มเด็กและกลุ่มผู้ใหญ่ วิธีการจัดการเรียนการสอนของผู้เข้าอบรมกลุ่มเด็ก คือ ใช้แบบฝึกที่มีรายละเอียดน้อย ไม่ซับซ้อน เพื่อให้ง่ายต่อการจดจำ และไม่สร้างความเบื่อหน่าย หมั่นสังเกตผู้เข้าอบรม สลับกิจกรรมการเรียนการสอน หรือสอดแทรกเกมการเล่นระหว่างกิจกรรมการสอน เพื่อคลายความตึงเครียดให้กับผู้เข้าอบรม ซึ่งมีความสอดคล้อง หลักการและเทคนิคการสอนนาฏศิลป์ไทย ที่กรมวิชาการ (2545) และ เรณู โกสินานนท์ (2548) ส่วนวิธีการจัดการเรียนการสอนของกลุ่มผู้ใหญ่ คือ ต้องมีความละเอียด อธิบายให้เห็นถึงสิ่งที่ไม่ถูกต้อง แก้ไขให้ผู้เข้าอบรมปฏิบัติอย่างถูกต้องได้ และหากติดอยู่แล้วต้องเพิ่มเติมให้ดียิ่งขึ้นอีกได้ด้วย การถาม-ตอบระหว่างผู้เข้าอบรมกับอาจารย์ผู้สอน ในข้อเท็จจริงหรือเกร็ดความรู้ต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหา ซึ่งตรงกับ การเรียนการสอนตามแนวคิดการพัฒนาทักษะปฏิบัติของซิมพ์สัน (พิศนา แคมมณี, 2550.) นอกจากนี้วิธีการที่โครงการฯ ใช้กับผู้อบรมยังตรงกับ ประเมษฐ์ บุญชัย (2544.) คือ ความเชี่ยวชาญของทักษะ เกิดจากการปฏิบัติแบบซ้ำๆ

โครงการนาฏศิลป์เพื่อชุมชนมีวิธีการจัดการเรียนการสอนที่เป็นระบบ ผ่านการวางแผน กระบวนการทำงาน การกำหนดเนื้อหา ตลอดจนการออกแบบกิจกรรมการเรียนการสอน ตามหลักการและวัตถุประสงค์ของโครงการฯ โดยคำนึงจากข้อจำกัดและความต้องการของผู้เข้าอบรมเป็นสำคัญ นอกจากนี้ยังมีการบูรณาการโครงการฯ กับการเรียนการสอนของหลักสูตรศิลปกรรมศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาศิลปะการแสดง (นาฏศิลป์ไทย) ซึ่งเป็นการเผยแพร่องค์ความรู้ การเสริมสร้างประสบการณ์วิชาชีพแก่นักศึกษา รวมทั้งเป็นบริการวิชาการแก่สังคมโครงการหนึ่งที่สามารถทำประโยชน์ในด้านการสืบสานศิลปะวัฒนธรรมได้อีกด้วย

ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาวิธีการจัดการเรียนการสอนของโครงการนาฏศิลป์เพื่อชุมชนแล้ว พบว่า สามารถนำวิธีการของโครงการฯ ไปปรับใช้กับการเรียนการสอนนาฏศิลป์ไทยในองค์กรอื่นๆ ได้ ทั้งยังเป็นฐานข้อมูลเพื่อสร้างนวัตกรรมการสอนนาฏศิลป์ที่ดีได้อีกด้วย

เอกสารอ้างอิง

- กรมวิชาการ. (2545). การวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
- ชนิษฐา ฉายสำรว. อาจารย์ผู้สอนของโครงการนาฏศิลป์เพื่อชุมชน. สัมภาษณ์. 13 มีนาคม 2564.
- ชยานี พึ่งแย้ม. ผู้เข้าอบรมของโครงการนาฏศิลป์เพื่อชุมชน. สัมภาษณ์. 15 มีนาคม 2564.
- ชวนพิศ ภัตติชาติ. ผู้เข้าอบรมของโครงการนาฏศิลป์เพื่อชุมชน. สัมภาษณ์. 15 มีนาคม 2564.
- ชไมพร โกมารกุล. ผู้เข้าอบรมของโครงการนาฏศิลป์เพื่อชุมชน. สัมภาษณ์. 17 มีนาคม 2564.
- พิศนา แคมมณี. 2545. รูปแบบการจัดการสอน : ทางเลือกที่หลากหลาย. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ธัญภัก ดีสวน. ผู้เข้าอบรมของโครงการนาฏศิลป์เพื่อชุมชน. สัมภาษณ์. 17 มีนาคม 2564.
- ธารีพร สังขมรทร. อาจารย์ผู้สอนของโครงการนาฏศิลป์เพื่อชุมชน. สัมภาษณ์. 13 มีนาคม 2564.
- นงเยาว์ อารุงพงษ์วัฒนา. อาจารย์ผู้สอนของโครงการนาฏศิลป์เพื่อชุมชน. 13 มีนาคม สัมภาษณ์. 2564.
- ประเมษฐ์ บุญชัย. (2544). เอกสารประกอบการสอนวิชาการนาฏศิลป์ไทย. ม.ป.ท.

มณีนดา วศินารมณ. (2561). โครงการนาฏศิลป์เพื่อชุมชน ประจำปี 2561. แบบขออนุมัติโครงการ,คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา

เรณู โกสินานนท์. (2548). นาฏยศัพท์ ภาษาทำนาฏศิลป์. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช.

วุฒิชัย คำทวี. (2559). พัฒนาการเครื่องแต่งกายยืนเครื่องละครสวนสุนันทา. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต ศิลปะการแสดง, บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา.

ศากุล เมืองสาคร. (2556). นาฏยลักษณะการแสดงระบำของนาฏศิลป์สวนสุนันทา ตั้งแต่ปีพ.ศ.2541-พ.ศ.2553. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต ศิลปะการแสดง, บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา.

ศิริกุล วรบุตร, อาจารย์ผู้สอนของโครงการนาฏศิลป์เพื่อชุมชน. 13 มีนาคม สัมภาษณ์. 2564.

ไตรตรีย์ ทัพพะสุด. ผู้เข้าอบรมของโครงการนาฏศิลป์เพื่อชุมชน. 15 มีนาคม สัมภาษณ์. 2564.

สมศักดิ์ บัวรอด. อาจารย์ผู้สอนของโครงการนาฏศิลป์เพื่อชุมชน. 13 มีนาคม สัมภาษณ์. 2564.